

SIMION BĂRNUȚIU ȘI CONCEPȚIA SA DESPRE LIMBA NAȚIONALĂ

Încercăm, desigur, oarecare mirare, constatând că George Călinescu, în monumentală „Istorie a Literaturii Române”, reține prea puține despre Școala ardeleană... Nimic în legătură cu Simion Bărnuțiu, acest strălucit fiu al Sălajului, marele și înflăcăratul ideolog al Revoluției de la 1848 din Transilvania. În prefața la „Istoria Literaturii Române”, eruditul ei autor se justifică — nu tocmai convingător:

„Vor mai fi unii cari dintr-o greșită susceptibilitate se vor scandaliza că n-am dat Ardealului destulă importanță pentru strălucita contribuție adusă reînnoșării conștiinței naționale. Însă noi ne ocupăm aici numai de conștiința estetică”¹.

Titu Maiorescu i-a acordat revoluționarului, filozofului, pedagogului și profesorului transilvan mai multă atenție, criticându-l, după moarte, în 1868, între altele, pentru etimologism uneori forțat, strădania de latinizare a limbii române, folosirea într-un înțeles imprecis a unor termeni latini².

Evident, Titu Maiorescu veștejea niște exagerări. Și nu numai el. Dar, astăzi, când cunoaștem bine condițiile istorice, în care s-a manifestat fenomenul, acele exagerări pot fi privite și analizate cu detașare, îngăduință și chiar simpatie. „Venerabilul profesor”³, cum l-au numit ieșenii pe Bărnuțiu, prelungea un drum deschis și tăiat cu multă trudă de oameni ce s-au ostenit, bineînțeles, sub porunca timpului în care au trăit și lucrat, anonimii tălmăcitori ai textelor de evanghelii și psaltiri. La acel drum s-au muncit silitorii tipografi care au fost diaconul muntean Coresi, ori diacul transilvănean Lorinț...

Luminatul umanist Nicolaus Olahus, cu toată înstrăinarea sa, a scris cu toată limpezimea că „moldovenii au aceeași limbă (...) ca și muntenii (...) Limba lor și a celorlalți a fost odinioară romană, ca unii ce au fost coloni ai romanilor (...) Românii (din Transilvania — n.n.) sunt încredințați că sunt coloni romani”⁴.

¹ G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Minerva, București, 1982, p. 3.

² M. Cimpoeș, *Simion Bărnuțiu (1808—1864)*, în „Din istoria pedagogiei românești”, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1967, vol. III, p. 145.

³ *Ibidem*, p. 144.

⁴ *Valori umaniste în gândirea românească, secolele XV—XIX*. Antologie, Editura Minerva, București 1988, vol. I, p. 3—4.

La rândul său, cărturarul moldovean Grigore Ureche afirmă: „Românii câți se află lacuitori la Țara Ungurească și la Ardeal și la Mara-moroșu de la un loc sântu cu moldovenii și toți de la Râm se trag”⁵. Vorbește despre originea latină a românilor cronicarul Miron Costin:

„Neamul Țării Moldovei de unde se trăgănează?
Din țările Râmului, tot omul să creadă”⁶.

Pe poziții similare stă stolnicul Constantin Cantacuzino: „Însă ru-mânii, înțeleg nu numai țeștia de aici, ce și din Ardeal, carii mai neaoși sunt, și moldovenii, și toți câți și într-o altă parte și au aceeași limbă (...) tot romani îi ținem, ca toți aceștia dintr-o fântână au iz-avorât”⁷.

De la spătarul Nicolae Miclescu avem a păstra un gând la fel de frumos: „Dumnezeu se zice (...) pre limba letenească de us, iară românește se cheamă D u m n e z e u, care iaste luat de la leteniș, și mai jumătate de limbă românească luată de la leteni”⁸.

Firul este continuat de savantul principe moldav Dimitrie Cantemir. Pe acest drum au umblat mitropolii Varlaam și Dosoftei — primul, deschizător de cale în proza literară românească; al doilea, întemeietor al poeziei culte române de întindere...

Apoi, Școala ardeleană cu devotații ei corifei — Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior, Ion Budai-Deleanu, Ion Piuaru-Mol-nar, Ioan Barac, Vasile Aaron...

Așadar, Simion Bărnuțiu a avut înaintași spirituali de văză. Prin ei și datorită conștiinței sale de mare patriot și savant și-a putut alege ca unică datorie a vieții din a demonstra obârșia romană a români-lor; continuitatea lor pe pământul în care viețuiesc mai înainte de toate neamurile ce au venit peste ei; necesitatea de a ridica, la înăl-țimea menirii sale, cultura românească, trăitoare numai prin limba națională.

„Libertatea e condiția cea dintâi a oricărei națiuni”⁹, proclamă el, cuvântând, la 2/14 mai 1848, celor adunați în Catedrala din Blaj. „Cul-tura fără libertate și libertate fără de existență și onoare națională nu e cu putință. Libertatea oricărui popor e bunul cel mai înalt, și naționalitatea e libertatea lui cea din urmă... Libertatea fiecărei na-țiuni nu poate fi decât națională... Libertatea fără de naționalitate nu se poate înțelege la nici un popor pe pământ”¹⁰.

⁵ Gr. Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, ediție îngrijită de P. P. Panai-tescu, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1955, p. 61.

⁶ M. Costin, *Letopisețul Țării Moldovei în „Opere”*, vol. I, ediție îngrijită de P. P. Panaitescu, Editura pentru Literatură, București, 1965, p. 5.

⁷ Stolnicul C. Cantacuzino, *Istoria Țării Românești*, în „Cronicari munteni”, ediție îngrijită de Mihail Gregorian, Editura pentru Literatură, București, 1961, p. 53.

⁸ *Valori Umaniste în gândirea românească, secolele XV—XIX*, vol. I, p. 29.

⁹ *Ibidem*, vol. II, p. 18.

¹⁰ *Ibidem*, p. 19.

De aici și până la ideea unirii românilor într-o singură țară nu era decât un pas, pe care Simion Bărnuțiu, sprijinitorul de mai târziu al lui Alexandru Ioan Cuza, l-a făcut acolo, la Blaj.

„Înțelepciunea spune că românul să se unească cu românul (...) pentru înaintarea culturii. Așadar românii să se unească între sine spre acest lucru de la Nistru până, la Em (Hemus (Balcani)?) și de la Em până la Tisa; apoi să se unească cu celelalte familii române, pentru identitatea și cumnăția cea firească a cugetelor și sentimentelor”¹¹.

Insistând asupra ideii de libertate națională, Bărnuțiu sesizează strânsa legătură dintre această libertate și cultura națională:

„Dacă este nimicită libertatea poporului fără de naționalitate, e nimicită totdeauna cultura și fericirea aceluia, fiindcă fără libertate nu e cu putință cultura”, întrucât, așa cum subliniază Bărnuțiu, „cultura fiecărui popor (...) e măsura, fericirii și a siguranței lui... Cultura e puterea cea tare pe pământ și e o cetate nouă a unității naționale; pentru care, arată cărturarul ardelean, națiunea întreagă „trebuie să-și împreune puterile (...), de vrea să se bucure de fructele ei ca de un bun comun”¹².

Dar cultura națională nu poate exista în afara limbii naționale. O idee de o importanță capitală, care nu l-a părăsit niciodată pe Simion Bărnuțiu.

„Să luăm de exemplu, spune el, că guvernul republicii francezeți demandă învățătorilor să nu mai facă învățăturile în limba franceză, ci în cea latină... Tot asemenea guvernul englesc, guvernele italiene și germane. Ce ar urma din această strămutare? Îndată ai vedea că nu le e îndemână nici învățătorilor, nici învățăcelor a cugeta în limba lui Cicerone ca în limbile lor, mintea s-ar osteni sub greutatea cea străină, știința din zi în zi tot mai mult s-ar întuneca. S-ar face mai greu de învățat și mai ușoară de uitat... Starea cea înfloritoare a omenirii (...) s-ar vesteji, sentimentul de libertate ar amorți”¹³.

În context, Bărnuțiu, amintește de eșecul cu care s-a soldat „despotismul limbii scolastice”, precum și de inoportunitatea unei școli cum era liceul catolicilor din Cluj cu limbă de predare latină¹⁴, în această idee discursul dobândind accente foarte energice.

„Vă asigur, că națiunile (...) luminate niciodată nu vor lua limba străină pentru învățătură, ci vor demonstra totdeauna, cu consens universal, că natura pentru aceea i-a dat limba fiecărei națiuni, ca să folosească cu aceeași în toate negoatele vieții... Vai de omul pe care îl poartă altul, vai de națiunea care nu umblă pe picioarele sale sau nu vede decât cu ochii altei națiuni niciodată nu va pătrunde raza de cultură la creierii acestei națiuni, ci va rămâne pururi întunecată, ca orbul, și servă națiunilor răpitoare. Așa vor păți românii, dacă vor băga limba ungurească în școalele naționale; și cu atât vor merita mai mult disprețul lumii, fiindcă trăim în secolul luminilor, vedem desco-

¹¹ *Ibidem*, p. 22.

¹² *Ibidem*, p. 19.

¹³ *Ibidem*, p. 20.

¹⁴ *Ibidem*.

peririle ginților luminate, ne spun toate acestea că cultura cea adevărată numai atunci începe, de când au început a învăța în limbile lor naționale¹⁵.

Când reproduc asemenea pasagii din discursul de la Blaj al lui Simion Bărnuțiu, nu pot să nu meditez cu tristețe la soarta ce le-a fost hărăzită românilor din Basarabia, din nordul Bucovinei și din alte pământuri românești, rămase în afara fruntariilor României... Căci națiunea există doar atâta vreme, cât își vorbește propria limbă. Încă în discursul rostit la Blaj, Simion Bărnuțiu subliniază neîndoindu-se cătuși de puțin, că la „toate gințile” limba națională regulează mișcările vieții la toate... Lipsa ei le duce la barbarie, dacă nu știu să se servească de ea; numai în brațele ei cresc arta și știința, numai cu aripile artei și științei zboară industria și negoțul, numai în aceste grădini înfloresc fericirea națiunilor¹⁶.

Convingător este și articolul „O tocmeală de rușine și o lege nedreaptă”, reprodus în numărul 38 din 1853 al „Foi pentru inimă și literatură” și din care citez:

„Dintre spițele averii cele mai felurite numai limba (...) e o avere din lăuntru, strâns legată cu personalitatea fieștecăruia om și naționalitatea fieștecăruia popor... Limba e averea cea mai scumpă a omului nestricat și a poporului necorupt și un dar atât de prețuit că doară și astăzi încă mai sunt (...) oameni învățați cari cred că nici n-au fost oamenii în stare a o afla (...), ci Dumnezeu i-au învățat nemijlocit... Omenirea nu poate răspunde chemării sale fără cultura și cultura e întemeiată pe limbă... Limba e măsura și mijlocirea culturii¹⁷.

În cele din urmă, autorul articolului sintetizează: pe limbă se întemeiază „caracterul și naționalitatea oricărui popor”¹⁸. Dar încă mai categoric se pronunță Bărnuțiu în studiul „Dereptul public al românilor”, apărut în anul 1867 la Tiparul Tribunei Române din Iași. Citat:

„Limba națională e cel mai prețios monument istoric și pentru națiunea română ca pentru fiecare altă națiune. Când a pierit acest monument, atunci a pierit și națiunea, atunci celelalte monumente ale ei sunt numai monumente sepulcrali. În limba noastră vedem despre una parte luptele ce au menținut elementul român în contra elementelor străine, iară despre altă parte libertatea spiritului român, pre care n-au putut să o rădăce nece despotismul împăraților, nece comerțul cu barbarii, nece încercările indigenilor de a o desfigura cu titli și cu forme servili; dânsa ne-au conservat nu numai una sumă de concepte juridice, ci și una sumă de nume de urbi, sate, munți, râuri și alte locuri italice, ispane, dace, antedace, care arată asemenea continuitatea existenței și a dreptului românilor asupra Daciei¹⁹...

Deci, libertatea — condiție primordială a existenței națiunilor; menirea culturii în viața popoarelor; cultura națională și limba națională; limba națională, lege fundamentală a rezistenței națiunilor în

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*, p. 22.

¹⁷ *Ibidem*, p. 23—24.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*, vol. I, p. 105.

timp; continuitatea elementului românesc în spațiul carpato-danubiano-pontic; unirea românilor într-o singură țară, a lor...

L-am abordat pe Simion Bărnuțiu din unghiul acestor orientări, pentru că ele au fost ale sale. Apoi, este vorba despre o sesiune științifică găzduită de Zalău, iar Bărnuțiu a fost fiu al Sălajului care l-a reprimat în pământul său bun. Pe de altă parte, ca ieșan, sunt mândru că Simion Bărnuțiu a fost și fiu al Iașilor. Și ar mai fi ceva: trimiterea plină de obidă la acele încercări ale „indigenilor” de a desfigura limba națională cu termeni străini și forme servile... Mulțumită minților luminate, cu luciditate și discernământ, mulțumită condeierilor patrioți și cu mare har, până la urmă, limba română s-a găsit eliberată de tot soiul de influențe necuvenite ei, ca să crească în sfârșit frumos și pe seama ei.

Cum să nu ne întoarcem iarăși la dreptul nostru Mihai Eminescu? Extrasul este dintr-un articol publicat în „Timpul” prin anul 1880.

„Ar fi cu cale ca cineva să facă limpede odată și în scris deosebirea între ceea ce, fără cuvânt, se numește național și ceea ce cu drept este într-adevăr național în spiritul nostru. Din nenorocire, tot ce pân-acum și-a însușit ca din senin și fără știrea lui Dumnezeu, numirea de național n-au fost decât lucruri primite de-a gata de la străini, cari nu numai că nu sunt răsărite nici din instinctele noastre, dar nici nu s-au asimilat cu judecata noastră. Memoria celor din urmă generații a fost încărcată cu atâtea mii de vorbe nouă și deșerte, încât judecata nu mai joacă nici un rol, ei, înlăturată cu totul, se slujește de clișeuri primite de-a dreptul de la străini, fără a se întreba dacă se potrivesc sau nu cu noi”²⁰.

EMIL BURLACU

SIMION BĂRNUȚIU. SEINE AUFFASSUNG ÜBER DIE NATIONALSPRACHE

(Zusammenfassung)

Die Darstellung dieses Themas setzt die grossen Ideen des Revolutionärs von 1848, Simion Bărnuțiu, voraus — auch wenn sie hier flüchtig vorgestellt werden: die Kontinuität des rumänischen Elements auf dem Gebiet des ehemaligen Daziens; das Vereinigungsrecht der Rumänen in einem einzigen Land; die Freiheit — grundsätzliche Voraussetzung für das Dasein jeder Nation; die Kultur und ihre Rolle in dem Leben der Völker; die Nationalsprache, die für die nationale Kultur entscheidend ist; die Nationalsprache — das Grundgesetz für die Kontinuität der Nation im Laufe der Zeit. Unter dem Einfluss solcher Ideen weist Simion Bărnuțiu sehr klar nach, dass durch die Vernichtung der Freiheit die Vernichtung der Nationalität, der Persönlichkeit und der Völkercultur erzielt wird. Eine Nationalkultur kann nicht ausserhalb der Nationalsprache, des Masses der nationalen Kultur, verstanden werden. Die Nation verschwindet sobald die Sprache nicht mehr verwendet wird, weil die Sprache den Charakter und die Nationalität jedes Volkes bestimmt.

²⁰ Ibidem, vol. II, p. 87.